

МАГДАЛІНА І. В.,

кандидат технічних наук, доцент,

перший проректор

(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ)

ORCID ID: 0000-0002-1550-9083

УДК 342.951:37.014.5

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.118>**ФОРМИ ТА МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ**

В статті досліджено форми та методи адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави, розкрито їх системо утворюючі елементи.

В результаті дослідження встановлено, що форми адміністративно-правового забезпечення освітньої функції держави – це сукупність правових засобів, методів, інститутів та процедур, які держава використовує для реалізації своєї освітньої ролі, забезпечуючи належну організацію, функціонування та розвиток системи освіти, які охоплюють як матеріальні (фінансування, матеріально-технічне забезпечення), так і процесуальні (ліцензування, акредитація, стандартизація) та організаційні (управління, контроль) аспекти, що реалізуються через адміністративно-правові відносини.

Виокремлено такі форми (засоби та способи) адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави: 1) надання освітніх послуг у сфері освіти; 2) здійснення адміністративних процедур у сфері освіти; 3) організація контролю та оцінювання якості надання освітніх послуг; 4) видання актів застосування права - рішень органів публічної адміністрації в результаті реалізації повноважень у сфері публічного адміністрування системою освіти; 5) оскарження (адміністративного, судового) рішень, дій чи бездіяльності учасників освітнього процесу; 6) застосування заходів адміністративної та дисциплінарної відповідальності (до суб'єктів публічної адміністрації) за порушення законодавства у сфері освіти, а також усунення причин та умов, які зумовили настання таких порушень.

З'ясовано, що методи адміністративно-правового забезпечення освітньої функції держави включають імперативні (наприклад, ліцензування, акредитація, встановлення стандартів) та диспозитивні (наприклад, надання консультацій, сприяння розвитку) підходи, а також методи спонукання (стимулювання, заохочення) та обмеження (відповідальність за порушення).

Ключові слова: освітня функція держави, реалізація освітньої функції держави, форми, засоби, способи та методи адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави.

Magdalena I. V. Forms and methods of administrative and legal support for the implementation of the educational function of the state

The article examines the forms and methods of administrative and legal support for the implementation of the educational function of the state, reveals their system-forming elements.

As a result of the study, it was established that the forms of administrative and legal support for the educational function of the state are a set of legal means, methods,

institutions and procedures that the state uses to implement its educational role, ensuring the proper organization, functioning and development of the education system, which cover both material (financing, material and technical support), and procedural (licensing, accreditation, standardization) and organizational (management, control) aspects that are implemented through administrative and legal relations.

The following forms (means and methods) of administrative and legal support for the implementation of the educational function of the state are distinguished: 1) provision of educational services in the field of education; 2) implementation of administrative procedures in the field of education; 3) organization of control and assessment of the quality of provision of educational services; 4) issuance of acts of application of law - decisions of public administration bodies as a result of the exercise of powers in the field of public administration of the education system; 5) appeal (administrative, judicial) decisions, actions or inaction of participants in the educational process; 6) application of measures of administrative and disciplinary liability (to public administration entities) for violations of legislation in the field of education, as well as elimination of the causes and conditions that led to the occurrence of such violations.

It was found that the methods of administrative and legal support of the educational function of the state include imperative (for example, licensing, accreditation, setting standards) and dispositive (for example, providing consultations, promoting development) approaches, as well as methods of encouragement (stimulation, encouragement) and restrictions (liability for violations).

Key words: *educational function of the state, implementation of the educational function of the state, forms, means, methods and methods of administrative and legal support of the implementation of the educational function of the state.*

Вступ. Сутність освітньої функції держави полягає в забезпеченні громадянам доступу до якісної освіти, створенні умов для їхнього розвитку та формуванні соціальних цінностей, необхідних для функціонування держави та суспільства. Це одна з внутрішніх функцій держави, яка реалізується через створення освітніх інститутів, формування освітніх стандартів та розвиток наукових досліджень. Адміністративно-правове забезпечення реалізації освітньої функції держави є важливою складовою загального правового забезпечення реалізації основоположних функцій держави і відбувається сьогодні в надзвичайно складних умовах зовнішньо- і внутрішньополітичної нестабільності держави, пов'язаної з зовнішньою військовою агресією на територію України, необхідністю інтеграції вітчизняної освіти до європейського і світового освітніх просторів, а це вимагає постійного вдосконалення адміністративно-правового регулювання, врахування всіх позитивних і негативних факторів і тенденцій розвитку освітньої галузі з метою забезпечення в процесі такого регулювання формування і реалізації ефективної державної освітньої політики задля прогресивного розвитку особистості, суспільства, нації і держави, захисту національних інтересів України.

Як зазначено в Законі України «Про освіту», «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [1], а відповідно до Національної доктрини розвитку освіти «освіта – це основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені» [2]. Саме тому існує нагальна потреба у вираженій, розумній, далекоглядній, прозорій і відповідальній державній політиці в галузі освіти

України, яка у великій мірі залежить від ефективних форм та методів адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави.

Дослідженню форм та методів адміністративно-правового регулювання та забезпечення, його змісту і сутності у різних сферах життєдіяльності суспільства і держави, в тому числі і у сфері освіти, присвятили свої праці багато вітчизняних вчених – В.Б. Авер'янов, Д.Н. Бахрах, А.І. Берлач, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, В.В. Галунько, В.М. Гаращук, І.А. Городецька, І.С. Гриценко, Т.О. Губанова, Є.В. Додін, І.В. Зозуля, Р.А. Калюжний, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.М. Музичук, В.Я. Настюк, О.С. Проневич, В.К. Шкарупа та інші.

В той же час слід враховувати, що освітня галузь України стрімко розвивається і реформується, інтегрується в європейський і світовий освітній простір, що потребує і зміни та коригування державної політики у сфері освіти за допомогою адміністративно-правового регулювання, яке повинно базуватись на науковій основі, а це вимагає додаткових досліджень науковцями даної проблематики з метою вироблення необхідних рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення форм та методів адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави.

Постановка завдання. Завданням статті є дослідження форм та методів адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави, їх сутності та різновидів.

Результати дослідження. В попередніх дослідженнях ми дійшли висновків, що під адміністративно-правовим забезпеченням реалізації освітньої функції держави слід розуміти систему правових норм, принципів, методів, засобів, інститутів, а також організаційно-правових заходів, які використовуються державою для регулювання та управління суспільними відносинами у сфері забезпечення доступу громадян до якісної освіти, формуванні умов для розвитку особистості, підготовці кваліфікованих кадрів та сприянні держави та приватних суб'єктів у розвитку освітньої інфраструктури. Адміністративно-правове забезпечення освіти в Україні передбачає комплекс правових норм та інститутів, що регулюють діяльність освітніх закладів, відносини між учасниками освітнього процесу, а також взаємодію з державними органами у сфері освіти. Механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави включає в себе комплекс правових норм, органів управління освітою, їхніх повноважень та процедур, спрямованих на регулювання та організацію освітнього процесу, а також на контроль за його ефективністю та відповідністю встановленим стандартам.

Ключовими елементами цього механізму є форми, засоби, способи та методи адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави, які і складають предмет дослідження в межах даної статті.

Враховуючи зміст поняття форм реалізації державної політики в сфері освіти, реалізації державної політики в сфері освіти, системи суб'єктів публічного адміністрування, що беруть участь в реалізації зазначеної державної політики, більшість вчених виділяють наступні правові форми реалізації державної політики в окремих сферах : 1) видання нормативно-правових актів, які визначають підвалини державної політики в певній сфері освіти та основні засади розвитку сфери; 2) видання адміністративних нормативно-правових актів підзаконного рівня, норми яких регулюють питання реалізації державної політики в даній сфері; 3) прийняття індивідуальних адміністративних актів, якими можуть бути: ухвалення рішення про акредитацію, сертифікацію; 4) укладання адміністративних договорів [3; 4, с.80; 5; 6, с.335; 7; 8, с. 182; 9; 10, с.124].

Таким чином, можна прийти до висновку, що форми адміністративно-правового забезпечення освітньої функції держави включають нормотворчу діяльність (прийняття законів та підзаконних актів), організаційно-правову діяльність (ліцензування, акредитація, контроль за дотриманням стандартів, управління освітніми закладами), правозастосовну діяльність (розгляд звернень, притягнення до відповідальності порушників), надання послуг (державна реєстрація, державне замовлення) та правове виховання. Ці форми спрямовані на

створення та підтримання ефективної системи освіти, що відповідає потребам суспільства. Отже слід вирізняти такі форми адміністративно-правового забезпечення освітньої функції держави:

1. Нормотворча діяльність, включає розробку та прийняття законодавчих актів - прийняття законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та інших, що регулюють відносини у сфері освіти, розробку та прийняття підзаконних нормативних актів - видання актів Кабінету Міністрів України, міністерських наказів, які деталізують положення законів та визначають порядок ліцензування, акредитації тощо.

2. Організаційно-правова діяльність, яка включає: державне ліцензування та акредитацію - видачу ліцензій на провадження освітньої діяльності та акредитація освітніх програм та закладів для забезпечення якості освіти; державний нагляд і контроль - контроль за дотриманням ліцензійних умов та державних стандартів освіти у закладах освіти; управління освітніми закладами - формування мережі закладів освіти, призначення керівників, затвердження кошторисів та статутів.

3. Правозастосовна діяльність зосереджується на: розгляді звернень громадян - розгляд звернень, скарг та заяв громадян стосовно порушення їхніх прав у сфері освіти; притягнення до юридичної відповідальності - застосування заходів відповідальності до осіб, які порушують вимоги законодавства про освіту.

4. Надання адміністративних послуг щодо: державної реєстрації закладів освіти - надання послуги з державної реєстрації новостворених закладів освіти; забезпечення державного замовлення: формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців для задоволення суспільних потреб.

5. Правове виховання, зміст якого полягає в інформуванні про права та обов'язки - поширення інформації про права та обов'язки учасників освітнього процесу.

В свою чергу засоби адміністративно-правового забезпечення освітньої функції держави включають нормативно-правове регулювання, організаційні та управлінські заходи, а також правозастосовну діяльність органів державної влади, спрямовані на функціонування освітньої системи та забезпечення доступу до освіти. Нижче доцільно навести види таких засобів: 1) нормативно-правові засоби, до яких слід віднести Конституцію України, закони «Про освіту», «Про вищу освіту», інші нормативні акти, що регулюють освітню діяльність та встановлюють права та обов'язки учасників освітнього процесу; стандарти освіти - розробка та затвердження державних стандартів освіти, що визначають вимоги до змісту, якості та результатів навчання; ліцензування та акредитація - надання дозволів на освітню діяльність та оцінка відповідності освітніх програм вимогам стандартів; 2) організаційно-управлінські засоби, зокрема - розробка та реалізація стратегій і програм розвитку освіти на державному рівні, структурування та координація роботи органів управління освітою на різних рівнях (центральної, місцевих), підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, забезпечення фінансових ресурсів для функціонування освітніх закладів та реалізації освітніх програм; 3) правозастосовні засоби, які полягають у здійсненні контролю за дотриманням законодавства у сфері освіти, запобігання порушенням, забезпечення участі громадян у формуванні та реалізації освітньої політики, гарантування права кожної особи на здобуття освіти, включаючи інклюзивну освіту та підтримку осіб з особливими потребами.

Також слід відмітити, що способи адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави включають виконання, додержання, використання та застосування адміністративно-правових норм органами виконавчої влади в освітній сфері. Це передбачає імперативні та диспозитивні методи регулювання, спрямовані на встановлення владно-підвладних відносин, що забезпечують здійснення державного управління освітою. Таким чином слід виокремити такі способи адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави: 1) виконання, передбачає активну діяльність суб'єктів (органів влади, освітніх закладів, громадян) щодо виконання юридичних обов'язків, пов'язаних з освітою, наприклад, видача ліцензій, реєстрація закладів, надання звітів; 2) додержання, тобто неухильне дотримання суб'єктами всіх норм адміністративного права

в освітній сфері, що означає відсутність порушень і відповідає вимогам закону; 3) використання, полягає в активному втіленні правових норм у діяльність суб'єктів для досягнення освітніх цілей, наприклад, використання навчальних програм, методик, стандартів; 4) застосування – як діяльність органів виконавчої влади, яка полягає в застосуванні правових норм до конкретних освітніх відносин, що вимагає правової оцінки, прийняття управлінських рішень та надання дозволів чи заборон.

Окремо слід звернути увагу на методи адміністративно-правового забезпечення освітньої функції держави. У доктрині сучасного адміністративного права є значна кількість варіацій визначення змісту категорії «метод адміністративно-правового регулювання». Якщо узагальнено проаналізувати наукові підходи до визначення цього поняття, то є підстави констатувати, що його зміст здебільшого схожий, але має певні відмінності. Так, В.В. Середа та З.Р. Кісіль під методами адміністративно-правового регулювання розуміють способи дії суб'єктів на підлеглі об'єкти [11, с. 79]. Схоже тлумачать зазначену категорію С.М. Алфьоров та С.В. Ващенко, які методом адміністративно-правового регулювання називають спосіб здійснення розпорядчого владно-організуючого впливу на суспільні відносини [12, с. 86]. На думку А.Ю. Нашинець-Наумова методом адміністративно-правового регулювання називає спосіб впливу на суспільні відносини за допомогою юридичного дозволу, юридичної заборони, юридичного зобов'язання [6, с. 58]. Таким чином в основі сутності методу адміністративно-правового регулювання лежить владний вплив держави в особі її органів та посадових осіб на певну сферу суспільних відносин або поведінку суб'єктів задля досягнення максимального регулюючого впливу норм адміністративного права в інтересах забезпечення правопорядку, безпеки і захисту прав і свобод особи. Методи адміністративно-правового регулювання характеризують систему, організацію самих юридичних способів і засобів упорядкування суспільних відносин у певній сфері, у тому числі й у сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Слід відмітити, що методи адміністративно-правового забезпечення освітньої функції держави включають імперативні (наприклад, ліцензування, акредитація, встановлення стандартів) та диспозитивні (наприклад, надання консультацій, сприяння розвитку) підходи, а також методи спонукання (стимулювання, заохочення) та обмеження (відповідальність за порушення). Варто виділити такі види даних методів: 1) імперативні методи - передбачають встановлення обов'язкових правил та вимог з боку держави, що є основою для забезпечення якості та правопорядку в освітній сфері, надання дозволів (ліцензій) на провадження освітньої діяльності та підтвердження відповідності освітніх програм стандартам, встановлення державних стандартів освіти, вимог до освітніх програм та кваліфікаційних вимог до педагогічних працівників, здійснення контролю за дотриманням законодавства у сфері освіти, перевірка діяльності освітніх закладів; 2) диспозитивні методи, які використовуються для сприяння розвитку освітньої системи, добровільного дотримання норм та створення умов для самоврядування освітніх закладів, регулювання відносин між державою, освітніми закладами та іншими учасниками освітнього процесу на основі угод, надання методичної та консультативної допомоги освітнім закладам, поширення кращих практик; 3) методи спонукання та обмеження, які використовуються для мотивації учасників освітнього процесу та впливу на їхню поведінку, надання фінансової, матеріальної та іншої підтримки освітнім закладам та педагогічним працівникам за досягнення високих результатів, нагородження та відзначення за вагомий внесок у розвиток освіти, застосування заходів відповідальності (адміністративної, дисциплінарної) за порушення законодавства у сфері освіти; 4) виконавчо-розпорядчі методи, які спрямовані на організацію та управління процесами в освітній сфері, розробка та реалізація державних програм розвитку освіти, прийняття рішень щодо розподілу фінансових, матеріальних та кадрових ресурсів в освітній сфері.

Висновки. В результаті дослідження встановлено, що форми адміністративно-правового забезпечення освітньої функції держави – це сукупність правових засобів, методів, інститутів та процедур, які держава використовує для реалізації своєї освітньої ролі, забезпечуючи належну організацію, функціонування та розвиток системи освіти, які охоплюють як

матеріальні (фінансування, матеріально-технічне забезпечення), так і процесуальні (ліцензування, акредитація, стандартизація) та організаційні (управління, контроль) аспекти, що реалізуються через адміністративно-правові відносини.

Виокремлено такі форми (засоби та способи) адміністративно-правового забезпечення реалізації освітньої функції держави: 1) надання освітніх послуг у сфері освіти; 2) здійснення адміністративних процедур у сфері освіти; 3) організація контролю та оцінювання якості надання освітніх послуг; 4) видання актів застосування права - рішень органів публічної адміністрації в результаті реалізації повноважень у сфері публічного адміністрування системою освіти; 5) оскарження (адміністративного, судового) рішень, дій чи бездіяльності учасників освітнього процесу; 6) застосування заходів адміністративної та дисциплінарної відповідальності (до суб'єктів публічної адміністрації) за порушення законодавства у сфері освіти, а також усунення причин та умов, які зумовили настання таких порушень.

З'ясовано, що методи адміністративно-правового забезпечення освітньої функції держави включають імперативні (наприклад, ліцензування, акредитація, встановлення стандартів) та диспозитивні (наприклад, надання консультацій, сприяння розвитку) підходи, а також методи спонукання (стимулювання, заохочення) та обмеження (відповідальність за порушення).

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. Ст.380.
2. Про затвердження Національної доктрини розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>.
3. Битяк Ю. П. Адміністративне право України: *підручник*. Київ: Вид-во Юрінком Інтер, 2005. 540 с.
4. Гук А. С. Адміністративні форми та методи публічного врядування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 1 (43). С. 78–83.
5. Колпаков В. К. Поняття форм публічного адміністрування. *Адміністративне право і процес*. № 2 (2). 2012. С. 43–51.
6. Сидорова Е. О. Форми адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики в гуманітарній сфері. *Юридична наука*. 2020. № 8 (110). С. 329–335. URL: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-110-8.42>.
7. Ковальський В. В. Поняття та межі адміністративно-правового забезпечення. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 13. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-13-01-11>.
8. Сопільник Р., Єсімов С., & Ковалів М. Форми адміністративно-правового забезпечення законності в роботі органів місцевого самоврядування. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2020. № 24. С. 176-183. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/256>.
9. Гумін О.М., Пряхін Є.В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=URN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nashp_2014_4_9.pdf (дата звернення: 12.01.2024).
10. Легенький М. І. Адміністративно-правове регулювання механізму державного управління освітньою сферою України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 5/6. С. 116–124.
11. Середа В.В., Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. Адміністративне право : *навчальний посібник*. Львів : Видавництво «ЛьвДУВС». 2014. 520 с.
12. Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. Адміністративне право. Загальна частина: *навч. посіб.* Київ : «Центр убової літератури». 2011. 216 с.
13. Нашинець-Наумова А.Ю. Методи адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2012. № 2. С. 56–59.

